

บทที่ 3

ขั้นตอนการถ่ายทำนอกสถานที่

ขั้นตอนการถ่ายทำนอกสถานที่

เนื่องจากการถ่ายทำสารคดีจะมุ่งเรื่องจริงจึงต้องใช้สถานที่จริง ดังนั้นสารคดีช่วงลุยตามเน็ต จะเป็นการถ่ายทำนอกสถานที่ ตามต่างจังหวัดเป็นประจำ และขั้นตอนการถ่ายทำนอกสถานที่จะแบ่งเป็นดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนการถ่ายทำ PRE-PRODUCTION
2. ขั้นตอนการถ่ายทำ PRODUCTION
3. ขั้นตอนหลังการถ่ายทำ POST- PRODUCTION

1. ขั้นตอนก่อนการถ่ายทำ PRE- PRODUCTION หรือเรียกอีกอย่างว่า ขั้นตอนการวางแผนการถ่ายทำ

ขั้นตอนการวางแผนการถ่ายทำกล่าวได้ว่าเป็นการเตรียมการทั้งตัวคนการกำหนดเรื่องการติดต่อขออนุญาต การจัดหาหิ้วคร่าวๆ การนัดทีมงานเพื่อให้เกิดความพร้อมมากที่สุดเพื่อออกถ่ายทำจริง เมื่อเสร็จเรียบร้อยจึงจะเตรียมงานออกไปถ่ายทำ การวางแผนก่อนการถ่ายทำแบ่งได้ดังนี้

ก. การกำหนดเรื่องและการวางแผนเรื่อง

การกำหนดเรื่องเป็นสิ่งสำคัญเพราะเรื่องที่เราจะไปถ่ายมีส่วนหนึ่งเป็นสิ่งแปลกที่เราต้องค้นหาเอง กับสิ่งแปลกที่คนทั่วไปก็รู้แล้วโดยอาจรู้จากสื่อมวลชนหรือบอกต่อ

เช่น การประกวดคนสูงแห่งประเทศไทย หรืองานเลี้ยงโต๊ะจีนถึง จ.ลพบุรี และขอนแก่น

เมื่อเรื่องแปลกเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันทั่วแล้วจึงมีหลายรายการมาถ่ายทอดและรายการที่มีลักษณะรายการคล้ายเราก็คงมาเก็บเรื่องราวและตั้งคำถาม เพราะฉะนั้นเราต้องวางแผนเรื่องให้ตีแปลกไม่ซ้ำกับที่รายการอื่นมาถ่ายทอด คือแม้จะเป็นเรื่องเดียวกันก็จะต้องมีแง่มุมในตัวเองที่น่าสนใจไม่ซ้ำกับรายการอื่น โดยแง่มุมหรือประเด็นนั้นต้องมีความสำคัญและมีคุณค่าในการนำเสนอด้วย ฉะนั้นการกำหนดเรื่องและการวางแผนเรื่องจึงเป็นการเตรียมงานที่สำคัญและมีคุณค่าอันหนึ่งของรายการ

หลักการกำหนดเรื่องและการวางแผนเรื่อง

การกำหนดเรื่องและการวางแผนเรื่องอาจแบ่งโดยสรุปเป็น 3 แนวด้วยกันคือ

1. การเสนอเรื่องแปลกผิดธรรมชาติและสิ่งที่เป็นที่สุด เช่น ในยุที่สุด เด็กที่สุด เก่าที่สุด มากที่สุด เป็นต้น

2. เป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและมีสาระ เช่น เรื่องประเพณีเทศกาลที่น่าสนใจ

3. เป็นความจริงในลักษณะที่สามารถมองเห็นได้ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพได้ กล่าวคือนอกจากเนื้อหาจะเป็นความจริงแล้วจะต้องเสนอออกมาเป็นภาพได้ด้วยคือเป็นรูปธรรมที่สามารถแสดงให้เห็นให้ผู้ชมมองเห็นได้

ในการกำหนดเรื่องผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบจะเป็นผู้เสาะหาเรื่องราวทั้งหมดที่ทีมงานทุกคนก็มีส่วนในการเสนอเรื่องด้วย เมื่อไปพบเรื่องใดที่น่าสนใจจะนำมาเสนอหัวหน้าผู้คุมการถ่ายทอดลุลยความนึกให้ตัดสินใจว่าจะนำเรื่องนั้นมาทำรายการหรือไม่อีกทีหนึ่ง โดยคำนึงถึงความน่าสนใจของเหตุการณ์ว่ามีคุณค่าแก่การนำเสนอหรือไม่

ท. การเตรียมงาน

เมื่อเราทราบแนวของเนื้อหาสาระของสารคดี เรื่องนั้นว่าจะเป็นเรื่องใดในทางใดแล้ว อันดับต่อมาก็คือขั้นการเตรียมงานเพื่อให้เกิดความพร้อมสำหรับการถ่ายทำโดยเริ่มเป็นลำดับดังนี้

1. เสาะหาข้อมูลในการผลิต

เมื่อได้กำหนดเรื่องไปแล้วว่าต้องการจะทำเรื่องใด ขั้นตอนต่อไปก็คือ พิจารณาความเป็นไปได้ในการผลิต เพราะรายการสารคดีจำเป็นจะต้องไปถ่ายทำสถานที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรง โดยเราจะต้องพิจารณาว่าจะไปถ่ายที่ใดและคำนึงถึงข้อมูลที่ถูกต้องประกอบด้วย เช่น ทำเรื่องดินสอพองก็ต้องได้ข้อมูลจากหนังสือที่ทำให้กำหนดได้ว่าต้องไปถ่ายทำที่จังหวัดลพบุรี เพราะจังหวัดลพบุรีได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งดินสอพอง ชาวบ้านที่จังหวัดนี้จะทำดินสอพองกันมาก เป็นต้น

การเสาะหาข้อมูลและสถานที่ถ่ายทำอาจกำหนดจาก

- 1.1 ความรู้ที่สะสมมาตั้งแต่ดั้งเดิม บวกกับความรู้จักกับสถานที่นั้นๆ โดยพิจารณาว่าสถานที่ใดน่าสนใจและมีคุณสมบัติตรงจุดประสงค์ของการทำสารคดีช่วงนี้
- 1.2 ศึกษาจากหนังสือท่องเที่ยวภายในประเทศ
- 1.3 ศึกษาจากข่าวตามสื่อมวลชนต่างๆ
- 1.4 สอบถามจากบุคคลและหน่วยงานที่มีความรู้

2. หัดถ่ายทำ

เมื่อทราบแหล่งที่จะไปถ่ายทำได้แล้ว ทีมงานจะทำการติดต่อกับหน่วยงานที่ถ่ายทำดังนี้

- 2.1 ติดต่อไปติดต่อกับโดยตรง ถ้าเป็นหน่วยงานราชการหรือบริษัทที่มีเครือข่ายซับซ้อน

ควรนำหนังสือจากหน่วยงานบริษัทติดตัวไปด้วยโดยระบุว่าเป็นใครจากบริษัทอะไร ถ่ายทำเรื่องอะไร โดยมีวัตถุประสงค์อย่างไร เป็นต้น ในขั้นตอนนี้เราอาจจะขอข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่จะถ่ายมามากมาย เช่น เอกสาร ใบปลิว แผ่นพับจากหน่วยงานดังกล่าว ซึ่งบางครั้งข้อมูลเหล่านี้อาจเป็นประโยชน์แก่การจัดทำบท ผู้เขียนอาจจะไปติดต่อเอง ซึ่งจะมีผลคือทำให้การเขียนบทเป็นไปได้อีกและรวดเร็ว เพราะผู้เขียนบทได้ไปเห็นเหตุการณ์ที่จะไปถ่ายทำด้วยตนเองสามารถกำหนดภาพได้ง่ายขึ้น

ในขั้นตอนนี้จะเป็นการสำรวจสถานที่ไปในตัวด้วย จากนั้นจะมีการวางแผนล่วงหน้าว่ามีข้อจำกัดในการถ่ายทำอะไรบ้าง เพื่อจะได้เตรียมอุปกรณ์และทีมงานอย่างถูกต้องเหมาะสม ในขั้นตอนนี้ถ้าเป็นการไปติดต่อที่ต่างจังหวัด ผู้กำกับหรือผู้ช่วยผู้กำกับจะทำการสอบถามผู้รู้ว่ามีเรื่องที่น่าสนใจพอที่จะถ่ายทำได้ ถ้ามีก็จะไปดูสถานที่นั้นด้วย เพราะการออกไปถ่ายทำนอกสถานที่ในต่างจังหวัดในแต่ละครั้งต้องสิ้นเปลืองงบประมาณค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงินที่สูงดังนั้นเราจะต้องเก็บภาพเหตุการณ์ต่างๆที่เนื้อหาเรื่องราวของเหตุการณ์ที่ไปได้กับรายการของเราให้มากที่สุดเท่าที่จะมีได้เพื่อนำมาเก็บไว้เป็น " STOCK SHOT TAPE " ซึ่งจะได้นำเอามาเก็บไว้เพื่อที่จะนำออกไปใช้ในโอกาสต่อไป

2.2 ติดต่อกับกองบรรณาธิการถ่ายทำทางจดหมาย การที่ใช้วิธีการนี้เพราะสถานที่ที่เราไปถ่ายทำอยู่ห่างไกลเช่น ต่างจังหวัด การไปถ่ายยังต่างจังหวัดการติดต่อล่วงหน้ามีความสำคัญมาก ถ้าติดต่อก่อนไม่มีการคลาดเคลื่อนจะทำให้เกิดความเสียหาย เพราะเมื่อเดินทางแล้วก็เท่ากับเสียค่าใช้จ่ายไป

2.3 ติดต่อกับกองบรรณาธิการทางโทรศัพท์ ใช้ในกรณีสถานที่นั้นเคยไปถ่ายทำมาแล้ว หน่วย

งานนั้นมีความสัมพันธ์อันดีกับบริษัท การขออนุญาตถ่ายทำจะเป็นการบอกกล่าว วัตถุประสงค์ของการถ่ายทำครั้งใหม่แล้วตอนักวันถ่ายเลย เช่น การถ่ายของแปลกและหาอากาศที่จังหวัด เชียงรายเราไปถ่าย 2 ครั้งจึงโทรศัพท์นัดเลข

3. นัดหมายกองถ่าย

เมื่อได้รับอนุญาตให้ถ่ายแล้ว ก็จะทำการนัดหมายกับกองถ่ายจกคิว เป็นการบอกกล่าวทีมงานให้เตรียมตัวล่วงหน้า เพราะบางครั้งการไปถ่ายทำถึงต่างจังหวัดต้องใช้เวลาานหลายวัน กองถ่ายจะได้เตรียมไว้สำหรับถ่ายทำนานๆ การเตรียมงานต้องเก็บไปอย่างรอบคอบทั้งงบประมาณกองถ่าย เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่ารถที่เช่า เป็นต้น นอกจากนี้ทีมงานต้องสั่งให้จองอุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นในการถ่ายทำจากทางบริษัทอีกด้วย

ค. การจัดทำบท

เนื่องจากรายการสารคดีเป็นเรื่องจริง หรือมีเนื้อหารายการตั้งอยู่บนรากฐานของความจริง ผู้เขียนบทโทรทัศน์สำหรับรายการสารคดีจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ที่เขียนเป็นอย่างดี สำหรับสารคดีชุดลุยตามนักมิกซ์ชีพถ่ายทำคราวๆซึ่งกองถ่ายจะใช้แบบแนวทางการนำเสนอเท่านั้น สิ่งบอกเหนือนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ช่างกล้องจะถ่ายให้เพียงพอกับการนำเสนอ การเขียนบทในลักษณะนี้อาจเป็นเพราะ เรื่องนั้นไม่สามารถเขียนล่วงหน้าให้สมบูรณ์ได้ ข้อมูลต่างๆต้องอาศัยจากแหล่งที่ถ่ายทำมา เช่น เรื่อง เลี้ยงโต๊ะจีนเลี้ยง ตำรวจเรียกเอกสารที่จะใช้ข้างอิงไม่ค่อยมีจึงต้องสอบถามเจ้าของโรงแรม

ที่จัดงาน รวมทั้งชั้นตลกบการทำงานและบรรยากาศประกอบ และถ้าเรื่องออกมาดีพอจะ
 เช่นนี้บทกวีก็ควรจะไม่มีขนาด เพราะผู้เขียนบทยังไม่แน่ใจว่าจะผูกเรื่องอย่างไรจึงให้
 พิธีกรพูดเฉพาะเปิดเรื่อง ตั้งคำถาม และตอบคำถามเท่านั้น เพราะถ้าให้พิธีกรพูด
 คำเป็นเริ่ด เรื่องอาจเสื่อมถาก จึงถ่ายเรื่องและบรรยากาศงานไว้ แล้วจึงกลับมา
 เขียนบทอีกครึ่งให้สมบูรณ์แล้วตัดต่อ จากนั้นก็ให้ผู้บรรยายคือ คุณจักรกฤษณ์ นาวิชัย หรือ
 คุณโอ๊คบรรยายเรื่อง บทไม่สมบูรณ์นี้จะใช้กันมากเพราะเรื่องที่ดีๆมักต้องถ่ายอย่าง
 หับที่ทันใจ เวลาเตรียมตัวไปบ่อยมีบ้าง หรือคิดสภาพงานไม่ออกบ้าง เช่นเรื่องงานเลี้ยง-
 โตะจีนถึง เราไม่รู้ว่าจะมาดูแลไหน ถึงจะลงมากินอาหารมากน้อยแค่ไหน กินนานไหม
 ถึงจะคุหรือเปล่านั้นเราเข้าไปถ่ายใกล้หรือเปล่า บทคร่าวๆคือแบ่งบทพิธีกรและโครง
 เรื่องเอาไว้แล้วผู้เขียนบทจะตรวจภาพจากเทปบันทึกภาพว่าถ่ายอะไรได้บ้างแล้วค้นคว้า
 ข้อมูลเพิ่มจากนั้นจึงจัดทำเป็นบทสมบูรณ์⁶

มีบางครั้งก็ผู้เขียนบทเสร็จสมบูรณ์ก่อนถ่ายทำแต่พอไปถ่ายจริงต้องเปลี่ยนบทกระทันหัน
 เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่คือลักษณะงานหรือบรรยากาศงานไม่ได้ออกมาตามที่
 ผู้กำกับคิดเอาไว้

ลักษณะของการเขียนบทของสารคดีชุดคุยตามนัด

1. ในด้านเสียง จะเป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยเสียงพิธีกร คำบรรยายของคุณโอ๊ค
 เสียงดนตรี และเสียงประกอบ บางครั้งอาจมีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้
 หรือผู้มีความรู้เรื่องที่เราถ่ายทำเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น เช่น

⁶ สัมภาษณ์ คุณ อัญชลี ชัยพรหมประสิทธิ์ ผู้ช่วยผู้กำกับสารคดีคุยตามนัด
 เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ที่บริษัทตามนัด

เรื่องพิเศษ เราใช้คำ คุณครูผู้สอนพิเศษให้กับคุณ จรัล มโนเพชร ตอบคำถามแต่
เราก็ไม่ใช้การเฉลยคำตอบด้วยวิธีนี้ทุกข้อ บางข้อไม่ใช่เสียงเฉลยแต่ใช้ภาพนิ่ง เฉลย

ลักษณะการความเป็นเรื่องในคำานเสียงจะเป็นการบรรยายเหตุการณ์โดยคุณโอ๊คหรือ
คุณ จักรกฤษณ์ หาญวิชัย สลับกับพิธีกรพูด แล้วก็มาถึงคำถามที่เกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้อง
ไม่ได้บอกผู้ชม เช่น เรื่องคนสูง ก็จะเล่าประวัติ ส่วนสูง น้ำหนักของคนสูงหลายๆคน
ทั้งคนสูงทาวนิโครและคนสูงชาวไทย แล้วมาถามว่ากีฬาที่คนสูงผิวขาวชอบคืออะไร
เกี่ยวกับ ค่ายนี้คนดูต้องเคาเอง

บางเรื่องก็เป็นการรวบรวมสถานที่หรือเหตุการณ์หลายๆที่มาวมเป็น 1 เรื่อง
โดยให้พิธีกรเป็นตัวดำเนินเรื่องคือเห็นพิธีกรในสถานที่ต่างๆแล้วให้ผู้บรรยายบรรยาย
เรื่องความขบ เช่น ในเรื่องสะตือเมืองที่จังหวัดเชียงราย ก็ให้พิธีกรนำเที่ยวสถานที่
ที่น่าสนใจของจังหวัดเชียงราย เช่นที่แม่สายเหนือสุดของสยาม ที่พิทยาน้อย แล้วจึงโยง
มาที่สะตือเมืองและถามคำถามที่นี้ว่าสะตือเมืองนี้แสดงถึงอะไร

สารคดีลูกความนี้ก็จะเน้นให้ผู้บรรยายมาก เพราะฉะนั้นจึงถือว่าการเขียนบทบรรยาย
นี้จะมีส่วนทำให้เรื่องน่าสนใจมาก นั่นก็หมายความว่า การเขียนบทในคำานเสียงนี้จะเป็น
ขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งที่จะทำให้เรื่องออกมาดีน่าติดตาม

และเวลาของบทบรรยายนั้นจะเป็นเอกลักษณ์ประจำเลข คือจะใช้เสียงคุณ โอ๊ค
ตลอด ภาษาที่ใช้ต้องให้ภาษาที่สนุกสนาน ฟังดูเด็ดๆตรงไปตรงมา

2. ในคำานภาพ บางครั้งผู้เขียนบทไม่สามารถกำหนดลักษณะภาพที่ต้องการได้แน่นอน
ตายตัว ถึงแม้ว่าการเขียนบทสารคดีที่ดีคือการบรรยายเนื้อหาของเรื่องออกมาเป็นภาพ

จะต้องให้ผู้ชมเข้าใจได้หากต่อจากมีการระบุข้อมูลในส่วนของภาพให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้ร่วมงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสามารถเข้าใจความถึกของผู้เขียนบทได้อย่างแจ่มแจ้งตลอดเรื่อง แต่สารคดีเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวพันกับความเป็นจริงทำให้ไม่สามารถกำหนดปัจจัยต่างๆ ได้อย่างแน่นอนตายตัว มีหลายครั้งที่ผู้เขียนบทได้เขียนบทไว้อย่างสมบูรณ์ทั้งคำภาพและเสียงแต่เมื่อถึงการถ่ายทำจริงๆ ก็ไม่สามารถได้ภาพและเสียงตามที่ต้องการ เช่น เรื่องคนสูงที่แดนเบรมิต และเรื่องรถโบราณ เพราะบรรยากาศงานอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมสิ่งที่ต้องการถ่ายได้เพราะคนเยอะมาก และเป็นงานสกดจะคว่ำเป็นอยู่ครั้งเดียวไม่มีเหลือไว้ และการจะให้พิธีกรไปเล่นหรือสัมภาษณ์คนสูงหรืออะไรก็ตามจะต้องเทคเดียวไม่มีการถ่ายใหม่เพราะคนอื่นไม่สามารถมาเล่นกับเราได้ เพราะฉะนั้นผู้เขียนบทต้องออกไปถ่ายทำด้วยทุกครั้งเพื่อจับจังหวะถ่ายทำด้วย

ง. การจัดเตรียมอุปกรณ์ก่อนการถ่ายทำ

เมื่อถึงวันกำหนดถ่ายทำ กองถ่ายจะจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับการบันทึกภาพให้พร้อม

อุปกรณ์หลักที่ใช้ในการถ่ายทำคือ

1. กล้องวิดีโอ พร้อมไมโครโฟนสำหรับกล้องขาตั้งกล้องและสายกล้อง
2. เครื่องบันทึกเทปโทรทัศน์ชนิดนิ้วได้
3. แบตเตอรี่กล้อง และแบตเตอรี่สำหรับมอเตอร์
4. มอติเรอร์
5. ไฟถ่ายทำวิดีโอ ใช้ในการถ่ายทำในสถานที่เมื่อแสงไม่พอ
6. สายไฟ

7. ยูเมติกเทป
8. ไมโครโฟนแบบมือถือ และไมโครโฟนติดเสื้อ
9. หูฟังสำหรับตรวจสอบเสียง⁷

ส่วนทีมงานในกองถ่ายประกอบด้วย

1. ผู้กำกับรายการและผู้เขียนบท
2. ผู้ช่วยผู้กำกับ หรือผู้ประสานงาน
3. พิธีกร
4. ตากล้อง
5. ผู้ช่วยกล้องซึ่งจะช่วยควบคุมเรื่องเสียงด้วย
6. ผู้จัดแสง

สรุปแล้วในขั้นตอนการวางแผนก่อนการผลิตนั้นเป็นการเตรียมงานล่วงหน้าก่อนการถ่ายทำจริงในทุกๆ ฉาก ไม่ว่าจะเป็นบทเพื่อการถ่ายทำ อุปกรณ์ที่ใช้ ตลอดจนการนัดหมายผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อให้สามารถดำเนินการถ่ายทำต่อไป

⁷ สันกาหทัย คุณ สมบุญย์ จัมทรบุตร ตากล้อง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม

2532 ที่รัชชฉัตร

2. ขั้นตอนการถ่ายทำ

การถ่ายทำบนรถสกานที่อาจแบ่งเป็น 2 ส่วนดังนี้

2.1 การถ่ายทำกลางแจ้ง เป็นการถ่ายทำเหตุการณ์กิจกรรมต่างๆภายนอกอาคาร สถานที่ การถ่ายทำบางครั้งอาจมีความความคล่องตัวมาก อุปกรณ์ไฟอาจไม่จำเป็นมาก เพราะมีแสงธรรมชาติให้ความสว่างอยู่แล้ว

ขอยกตัวอย่างการถ่ายทำแบบนี้เพื่อประกอบความเข้าใจ การถ่ายเรื่องเด็กขง-โตะจินลิ่ง เมื่อทีมงานไปถึงสถานที่ถ่ายทำ ก็มีการเตรียมตัวนำอุปกรณ์การถ่ายทำไว้ให้พร้อมเช่นกล้องวิดีโอ เครื่องบันทึกเทป เทปคอสายต่างๆให้เรียบร้อยการถ่ายทำตากล้องต้องแบกกล้องขึ้นบ่าถ่ายใช้มือถ่ายเอาเอง เนื่องจากบริเวณรอบๆมีผู้คนแออัด กักตึกคนมากจึงไม่สะดวกที่จะใช้ขาตั้งกล้องและคว่ำบันทึกในลักษณะนี้จำเป็นต้องบันทึกด้วยความรวดเร็ว ซึ่งตากล้องจะไม่ทราบล่วงหน้าว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมและสามารถบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทุกขณะ การใช้ขาตั้งกล้องจะขนถ่ายและติดตั้งลำบากเป็นอุปสรรคในการติดตามเหตุการณ์ แล้วจึงถ่ายภาพที่ผู้เขียนบทคิดเอาไว้รวมทั้งภาพอื่นที่เห็นว่าจำเป็นมาสำรองไว้นั้นแสดงว่านอกจากผู้เขียนจะเป็นผู้กำหนดบทแล้ว ตากล้องเองก็ยังมีส่วนช่วยเหลือผู้เขียนบทอีกด้วยในการเลือกมุมภาพต่างๆเพื่อที่จะได้ภาพที่สวยงามสื่อความหมายค่าที่ทอดกรายละเอียดต่างๆออกมาได้กว้างไม่ขาดตกบกพร่อง โดยอาศัยความชำนาญของตากล้องเอง เนื้อหาของรายการแม้ว่าจะใช้ความคิดที่คิดกันในการผลิตรายการนี้ก็มีคุณภาพมากมายสักเพียงใด แต่หากภาพที่เสนอออกสู่สายตาของผู้ชมนั้นขาดการสื่อความหมายที่ดีที่สมบูรณ์แล้วก็จะทำให้คุณภาพของรายการนั้นลดลงอย่างน่าเสียดาย เพราะภาพที่ปรากฏบนจอโทรทัศน์จะช่วยให้เนื้อหาสาระ บอกเรื่องราว

รายละเอียด นอกเหนือจากบทบรรยายที่เราได้ฟังจากทีวี

ในส่วนของผู้เขียนบท เมื่อไปถึงก็ขอสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้าน คนเก่าคนแก่ เล่าถึงประวัติหรือวิธีการทำของสิ่งที่เรากำลังทำซึ่งเมื่อได้ข้อมูลต่างๆมาแล้วก็นำมาเขียนขึ้นเป็นบทโทรทัศน์ที่พร้อมกันนั้นก็วางโครงของพิธีกรด้วย ซึ่งการเขียนบทโทรทัศน์เช่นนี้ก็คือการเขียนบทหน้ากล้องนั่นเอง คือบทโทรทัศน์จะไม่ได้เสร็จสมบูรณ์มาตั้งแต่ก่อนถ่ายทำ และต้องมาฉีกบทภาพ กำหนดทิศทางที่เป็นส่วนของเสียงในขณะถ่ายทำเลย หลังจากนั้นก่อนลงมือถ่ายทำผู้กำกับหรือผู้เขียนบทก็จะนัดแนะกับพิธีกรว่าจะพูดอย่างไร จะเดินจากที่ไหน ไปที่ไหน

ตัวอย่างบทที่ผู้เขียนบทกำหนดขึ้นอย่างคร่าวๆ เช่น ในงานเลี้ยงโต๊ะจีนถึง ก็ จะเริ่มจากการกำหนดภาพว่าในงานมีอะไรบ้าง เริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมอาหารให้ถึง ต่อจากนั้นก็การเรียกและต้อนรับมากิน จากนั้นถึงตัวอื่นๆก็ลงมากินอาหาร บางครั้ง การเก็บภาพจะทำได้ไม่เต็มที่เพราะผู้คนเดินผ่านหน้ากล้องอยู่ตลอดเวลา รวมทั้ง การเคลื่อนไหวของสิ่งที่เรากำลังถ่ายอยู่นิ่ง แต่ภาพลักษณะนี้จะสร้างความน่าสนใจได้คือ เป็นภาพที่มีการเคลื่อนไหวที่ชีวิตชีวาสีหน้าแววตาตื่นๆ การเคลื่อนไหวจึงไม่จำเป็น เช่น การแพน ซิลท์ เพราะการที่กล้องอยู่นิ่งแล้วภาพเคลื่อนไหวจะเป็นเทคนิคที่ดีกว่า ทำให้เรื่องราวน่าดูยิ่งขึ้น

การถ่ายทำจะถ่ายภาพต่างๆมาหลายขนาด เริ่มจากภาพกว้างของบริเวณเข้า ศาลพระกาฬที่จัดเลี้ยงโต๊ะจีนถึง เพื่อให้เห็นลักษณะโดยรวมว่าเป็นที่ไหนเป็นการปูพื้น ความเข้าใจของผู้ชมและอาจมีพิธีกรมาเปิดเรื่องว่าวันนี้เรามีการจัดงานอะไร ที่ไหน

จากนั้นก็ให้กล้องตามพิธีกรเข้ามาในศาลพระกาฬ จากนั้นก็จะถ่ายภาพระยะกลางให้เห็นว่ามีอาหารเรียงรายบนโต๊ะอาหาร การไล่ต้อนลิงลงมากิน ลิงในกิริยาต่างๆ บางตัวแอบขอมหาโชกอาหาร บางตัวแอบคุลาคเลาบนต้นไม้ก่อน โดยคาดกล้องจะถ่ายภาพไว้ก่อนหลังก็ได้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ การที่เราต้องถ่ายภาพหลายๆขนาด เพราะขนาดภาพสามารถกำหนดความรู้สึกของผู้ชมได้เช่นกัน ภาพที่ใกล้มากๆหากติดห่อเป็นเวลานานจะบีบความรู้สึกและสายตาของผู้ชมได้ การเปลี่ยนขนาดภาพให้ใกล้ขึ้นจะช่วยผ่อนคลายความรู้สึกให้แก่ผู้ชมได้ ดังนั้นภาพที่เริ่มจากลักษณะไกล ปานกลาง จนกระทั่งใกล้สามารถนำความรู้สึกของผู้ชมได้ดี

ในขณะที่กำลังหาพื้นที่จกมอเนเตอร์นั้นหากกล้องจับอยู่ที่วัตถุสิ่งของอะไรแล้ว ภาพก็จะปรากฏอยู่บนจอมอเนเตอร์ด้วย แม้ว่าจะยังไม่ได้นับที่กดภาพลงไป ซึ่งทำให้เราสามารถคาดคะเนดูความเหมาะสม ดูความสวยงามของภาพเสียก่อนจากมอเนเตอร์ว่ากล้องจับภาพจนเป็นที่น่าพอใจแล้วจึงเริ่มเคียบเครื่องเพปบันทึกภาพ โดยนับถอยหลังจาก 5 ถ้านับไปถึง 2 จึงเริ่มแสดง

เจ้าหน้าที่ควบคุมเสียงจะต้องใส่หูฟังในขณะที่บันทึกภาพด้วย เพราะจะได้ฟังเสียงได้ชัดเจนว่าเสียงที่บันทึกเอาไว้มันเบาไปหรือดังไปไหม ซึ่งนอกจากจะใช้หูของตัวเองฟังแล้วก็จะตั้งคอยดู ที่มที่หน้าปัด เครื่องบันทึกเสียงด้วย เพื่อที่จะได้เพิ่มหรือลดปริมาณของสัญญาณเสียงให้พอเหมาะ

การถ่ายห่ากลางแจ้งนี้ทำให้เลือกชุดพิธีกรได้ง่าย เพราะมีแสงสว่างมากจึงไม่ต้องดูว่าชุดสีสว่างหรือมืดเกินไปหรือเปล่า เพียงแต่เลือกชุดที่เข้ากับเรื่องที่กำลังทำก็ได้

2.2 การถ่ายทำในอาคาร เป็นการถ่ายภาพในสถานที่ซึ่งมีใช้ในห้องส่ง ถ้าเป็นการถ่ายภาพในอาคาร สถานที่ใหญ่โตอาจไม่ได้จัดแสงตลอดฉาก แต่จะจัดไฟเฉพาะส่วนที่กำลังถ่ายทำอยู่เท่านั้น ทั้งนี้เพราะการจัดแสงอย่างเดียวกันทั้งบริเวณที่ถ่ายทำนั้นต้องใช้อุปกรณ์ไฟจำนวนมาก และเป็นภาระสิ้นเปลืองเวลาในกรณีที่มักจะต้องเคลื่อนไหวกล้องจึงใช้การเคลื่อนไหวแสงไฟไปภาพที่กำลังจับมีความสม่ำเสมอแทน

สำหรับการออกไปถ่ายทำนอกสถานที่ของรายการสารคดีซึ่งวงล้อมักจะหลีกเลี่ยงประกอบฉากสถานที่จริงใส่ไมโครโฟนคล้องไว้ทุกครั้ง เช่น อัดเสียงน้ำเดือดที่โป่งน้ำร้อน เสียงเตาเผาเงินในเครื่องเงิน เสียงกองเชียร์ในรถแข่งขันทีนาชาวคอย เพื่อนำมาประกอบในเรื่องเลย

สิ่งที่ควรคำนึงถึงอีก คือ การใช้กล้องวิดีโอ การปรับโฟกัสของกล้อง กระทำโดยการชูปภาพสิ่งที่ต้องการถ่ายให้ได้ภาพที่ชัดที่สุดแล้วจึงปรับความคมชัด จากนั้นจึงชูปภาพออกจนพอดีกับขนาดที่ต้องการซึ่งจะห่าก่อนการถ่ายภาพบริเวณโดยบริเวณหนึ่งทุกครั้ง เหมือนกับการทำไวท์ บาลานซ์ (WHITE BALANCE) นอกจากนั้นยังมีอุปกรณ์ประกอบทางศิลปะของการถ่ายทำอย่างที่สำคัญคือ การจัดองค์ประกอบภาพในภาพที่ต้องการถ่ายนอกเค้นที่สุดและด้านเทคนิคภาพ การเปลี่ยนมุมกล้อง การเคลื่อนไหวกล้องจำเป็นต้องมีเหตุผลในการกระทำและต้องคำนึงถึงอารมณ์ของเรื่องด้วย

ในขณะที่กำลังทำผู้กำกับรายการต้องคิดแล้วว่า จะตั้งคำถามอะไรดี คำถามเป็นส่วนที่สร้างความสนทนแก่ผู้ชมกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น การตั้งคำถามจึงเป็นสิ่งที่ไม่แปลกสำหรับคนทั่วไป แต่คนท้องถิ่นอาจจะคุ้นเคยอยู่แล้ว บางครั้งในคอนท่ายจะมีการเฉลยคำถามโดยคนท้องถิ่นนั้นเลย

เมื่อกำเสร็จก็ต้องบันทึกคิดไว้ที่กล้องเพื่อว่าถ่ายภาพใดมาบ้าง เผลอถ่ายเรื่องอะไร เพื่อเลือกภาพที่ต้องการระบุไว้ในบทสมรุตต่อไป

และในการถ่ายทำนอกสถานที่ในต่างจังหวัดนี้ นอกจากจะถือพยายามเก็บภาพเหตุการณ์ต่างๆที่ เกิด เราเรื่องราวของเหตุการณ์นั้นไปได้กับรายการของเราให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อนำมาเก็บไว้เป็น " STOCK SHOT TAPE " แล้วบางครั้งหากรายการอื่นต้องการภาพ เช่นภาพอาหารแปลกๆเพื่อนำมาตัดต่อทำกับรายการ "อย่าง-ก็กินข้าว" ก็จะถ่ายเผื่อให้เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ และประหยัดเวลา

3. ขั้นตอนหลังการถ่ายทำ

เมื่อกำเสร็จเรียบร้อย ฝ่ายประสานงานก็จะทำงานปลีกย่อย คือการติดตามขอบคุณผู้ให้ความร่วมมือในการถ่ายทำพร้อมมอบของที่ระลึก จากนั้นทีมงานก็จะเก็บอุปกรณ์ตรวจสอบเช็คจำนวนไม้ครบถ้วน แล้วจึงนำกลับบริษัท จัดการส่งเอกสารต่างๆของการถ่ายทำนอกสถานที่เป็นต้นว่า ใบเบิกอุปกรณ์ ค่าใช้จ่าย และรายงานการถ่ายทำ ต่อมาก็เป็นขั้นตอนการบันทึกเสียงและการตัดต่อ

3.1 การตัดต่อลำดับภาพ

การตัดต่อก็คือเป็นขั้นตอนหนึ่งซึ่งมีความสำคัญ เป็นค่านที่จะค่าเงินให้ เรื่องมีความต่อเนื่องสมรุตที่สุด ดังนั้นการเรียงลำดับเนื้อเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบจะต้องมีความพิถีพิถันเพื่อสร้างเรื่องราวออกมาให้น่าสนใจ น่าติดตามชม

ขั้นตอนนี้ผู้กำกับจะนำเทปที่ถ่ายทำมาทั้งหมดมาเปิดดูว่ามีภาพอะไรบ้าง คือการคิวภาพนั้นเอง ซึ่งการคิวภาพนี้จะมีประโยชน์โดยตรงสำหรับกรตัดต่อ คือ เราสามารถทราบได้จากการคิวเทปโทรทัศน์ว่าภาพช่วงใดเป็นช่วงที่เราต้องการ เป็นการ

เพิ่มความรวดเร็วในการตัดต่อ โดยหลักในการคิวภาพคือ เมื่อเราย้อนกลับเทปมาที่จุดเริ่มต้นเราต้อง RESET ที่ 00.00 ก่อนทุกครั้ง จากนั้นก็จกภาพให้ละเอียดกว่าในช่วงใดมีภาพอะไร ถ้ามีเทคที่เหมือนกันติดๆกันก็เขียนรายละเอียดเฉพาะในเทค 1 หรือเทค 2 ก็ได้ตัวเลขว่าลู่ช่วงใดของเทป แล้วใส่ T2 เป็นต้น เมื่อคิวภาพและได้เลือกภาพที่ดีที่สุดโดยถือเอาโทรทัศน์เป็นหลัก ก่อนตัดต่อผู้ตัดต่อจะต้องอ่านบทให้เข้าใจก่อนว่ากล่าวถึงอะไร มีลำดับขั้นตอนความเป็นมาอย่างไร เพื่อเข้าใจอารมณ์ของเรื่องที่มีผลต่อการตัดต่อ ต่อจากนั้นจะเริ่มตัดต่อทีละตอน โดยผู้ช่วยผู้กำกับจะอยู่ด้วยหรือบางครั้งผู้ช่วยผู้กำกับจะเฝ้าผู้ตัดต่อเอง วิธีการตัดภาพจะให้ลักษณะฉับไวหรือค่อยเป็นค่อยไปที่ขึ้นอยู่กับวิธีการดำเนินเรื่องและอารมณ์ของเรื่องด้วย

การตัดต่อจะต้องมีความพิถีพิถัน โดยมีการเปลี่ยนมุมมองภาพที่ผู้ชมไม่รู้สึกว่าสะดุดตาเกินไป เพื่อ เปลี่ยนมุมมองแล้ว ผู้ชมยังรู้สึกว่าการกระทำดำเนินต่ออย่างต่อเนื่อง โดยในการตัดต่อควรรำพึงองค์ประกอบต่างๆซึ่งพอสรุปได้ดังนี้คือ

1. การจัดสัดส่วนของเนื้อหาภายในเรื่อง หมายถึงการจัดแบ่งเวลาในช่วงบทหน้า บทกลางและบทสรุปให้อยู่ในปริมาณที่เหมาะสมทั้งนี้ในการจัดสัดส่วนจะคำนึงถึงความสำคัญของเนื้อหาเป็นหลัก ในช่วงของบทหน้าและบทสรุปจึงไม่ควรใช้เวลานานกว่าส่วนที่เป็นเนื้อเรื่อง
2. ความสัมพันธ์ของภาพและเสียง ส่วนใหญ่การตัดต่อภาพแล้วจึงลงเสียงบรรยายคือจะใช้ภาพนำตลอดในการบรรยาย
3. อารมณ์ของเรื่อง การตัดต่อภาพให้มีฉาบฉวย หรือค่อยเป็นค่อยไป ขึ้นอยู่กับวิธีการดำเนินเรื่องและอารมณ์ของเรื่องด้วย

สำนักหอสมุด

4. การถ่ายทอดในสิ่งที่ตามบุหยมองเห็นหมายความว่าตอบสนองความต้องการของผู้ชมได้

5. ลักษณะความต่อเนื่องของภาพ การตัดต่อลำดับภาพมิใช่เป็นเพียงการตอบสนองความต้องการเห็นของผู้ชมเท่านั้น หากความต่อเนื่องของภาพต่อภาพ ฉากต่อฉาก เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงโดยการลำดับภาพที่ต่อเนื่องโดยที่ผู้ชมไม่รู้สึกระคายใจ

ในขั้นตอนนี้จะใส่กราฟฟิคเพิ่มเติมเพื่อให้เรื่องสมบูรณ์ คือชื่อ สิ่งแปลกที่ปรากฏในเรื่อง เช่น รถตุ๊กๆที่มีหลายแบบ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อพิธีกร เป็นต้น เพื่อชักจูงเสร็จจากนั้นก็เป็นการบันทึกเสียง

3.2 การบันทึกเสียง

การบันทึกเสียงหมายถึงการบันทึกเสียงทุกส่วนที่มีอยู่ในรายการสารคดี เริ่มตั้งแต่คำบรรยาย เสียงดนตรี และเสียงประกอบส่วนที่เป็นเสียงผู้บรรยายในช่วงลุลุคตามนัด นอกจากนี้ยังนำเสียงและลีลาการอ่านดีแล้วจะต้องสามารถสร้างความสนุกสนานได้ด้วย เพราะสารคดีช่วงลุลุคตามนัดเป็นการบอกเล่าเรื่องเพื่อให้ความบันเทิง นำเสียงของผู้บรรยายจึงเป็นส่วนสำคัญอันหนึ่ง ในการอัดเสียง ผู้บรรยายจะมีการเปลี่ยนแปลงคำพูดเล็กน้อยเพื่อไม่ให้เข้ากับลีลาการอ่านของคน

สำหรับผู้บรรยายสารคดีลุลุคตามนัดนี้ หลังการตัดต่อเสร็จทีมงานของบริษัทจะเป็นท่านผู้บรรยายก่อนเพื่อได้ทำการบันทึกเทปหลังจากนั้นจึงใช้เสียงของผู้บรรยายตัวจริงคือคุณ จักรกฤษณ์ นาควิสัย หรือคุณไฉต หากการบรรยายเรื่อง เพราะในการอัดเสียงนี้ เราจะมีคฤศนไฉตอีก 1 เสียงไว้หุุด และจะใช้เทปอัดรายการก่อนคืออัดวันเสาร์ที่แล้ว ดังนั้นทีมงานจึงต้องนำใส่เสียงจริงมา เลตทันที จึงให้ตัดต่อและใส่เสียงบรรยายโดยทีมงานก่อน

ว่าบทบรรยายเข้ากับเรื่องหรือเปล่า แล้วเมื่อถึงวันพุธจึงให้คุณโอ๊ต หรือคุณ จักรกฤษ์
หาตัวชี้ ผู้บรรยายตัวจริงใส่เสียงบรรยายเรื่อง โดยมีหลักในการบรรยายเรื่องดังนี้

1. จังหวะในการเว้นช่วงไฟ การใส่สำเนียงตลอดจนการเน้นหนักเบา ความ
กระชั้น ความห่างของเสียงขึ้นอยู่กับสำเนียงของบทบรรยายและอารมณ์ของเรื่อง ซึ่ง
ในเรื่องนี้ทีมงานของลูขตามักบอกว่าไม่มีปัญหา เพราะคุณโอ๊ตจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์
ในการบรรยายเร็วมาก เขาจะรู้ว่าต้องเน้นคำพูดช่วงใดหรือตั้งจังหวะความถี่ห่าง
ของคำพูดอย่างไร

2. การหายใจของผู้อ่าน ผู้อ่านบทบรรยายต้องรู้วิธีการผ่อนลมหายใจเข้าออก
ทั้งนี้เพราะไมโครโฟนมีความไวต่อเสียงมาก อาการฟีดแบคจากลมหายใจของผู้อ่าน
เป็นสิ่งที่รบกวนการฟังของผู้ชมมากและยังเป็นการแย่งความสนใจของผู้ชมต่อเนื่อง
ในบทกวี

3. ลักษณะการเปล่งพยัญชนะในภาษาไทยซึ่งมีหลายพยัญชนะที่ก่อให้เกิดปัญหาใน
การเปล่งเสียง เช่น ร. ล. การควบกล้ำ เป็นต้น

4. ระยะห่างจากไมโครโฟนกับปากและการวางไมโครโฟน เพื่อรับเสียงทั้งสอง
ประการมีส่วนต่อคุณภาพของเสียงได้ เพราะฉะนั้นควรมีการตรวจระดับเสียงก่อนการ
บรรยายจริง

หลังจากทำสารคดีเสร็จแต่ละชุดผู้เขียนบทจะต้องคิดลูกเล่นให้พิธีกรในห้องส่ง
คือ คุณ เสระฐา สิริธาดา และคุณ ญาณี จงวิสุทธิ์ พูดหรือเล่นให้เชื่อมต่อบ้างกับ
ระหว่างในห้องส่งกับลูขตามักคือเท่ากับเป็นการเกริ่นนำก่อนที่จะไปสู่ช่วงลูขตามัก

เนื้อหาที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นขั้นตอนการถ่ายทอดข่าวสารคดีๆตามนัดซึ่งเป็นช่วงหนึ่งของคำถามในรายการเกมส์โชว์ " มาตามนัด " ตามที่ผู้เขียนได้ศึกษาจากการฝึกงานเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งและจากการเป็นพิธีกรในช่วงฤกษ์ตามนัด ขั้นตอนการถ่ายทอดตั้งแต่การหาความคิดในการผลิต เตรียมงาน ขั้นตอนการถ่ายทำจริงจนถึงการตัดต่อบันทึกเสียง เมื่องานสำเร็จลงและผลงานออกไปแล้วจะมีการนัดประชุมทีมงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในรายการมาตามนัด เพื่อประเมินผลการทำงานของฝ่ายต่างๆ แก้ไขปัญหา จากนั้นจึงเตรียมแนวทางการจัดทำสารคดีเรื่องต่อไป

ชำนาญ หอสมุด